

DOI: [10.32702/2307-2156-2019.1.4](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.1.4)

УДК 353.5

*Н. М. Левченко,
д. держ. упр., професор, професор кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності,
Запорізький національний технічний університет
Л. В. Антонова,
доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри обліку і аудиту Чорноморського національного університету
ім. П. Могили, м. Миколаїв, Україна
А. В. Антонов,
доктор наук з державного управління, доцент,
професор кафедри економічної безпеки, публічного управління та адміністрування
Житомирського державного технологічного університету, м. Житомир, Україна*

СЕРВІСНИЙ СУПРОВІД ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ В ПТНЗ ЗА ПРИНЦИПАМИ ДУАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ОСВІТИ

*Natalia Mikhailovna Levchenko
Doctor of Science in Public Administration, Professor,
Professor of the Department of Business, Trade and Stock Exchanges
Zaporizhzhya National Technical University
Liudmyla Volodymyrivna Antonova
Doctor of Sciences in Public Administration, Professor,
Professor of the Department of Accounting and Auditing
of the Petro Mohyla Black Sea National University
Andrii Vyacheslavovich Antonov
Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor,
Professor of Department of Economic Security, Public Administration and Management
of the Zhytomyr State Technological University*

SERVICE ASSISTANCE OF TRAINING ORGANIZATION IN PTNZ ON DUALITY PRINCIPLES IN THE DECENTRALIZATION OF EDUCATION

У статті акцентовано, що створення ефективної системи професійно-технічної освіти є однією зі складових економічного зростання держави. Констатовано, що сучасна українська система професійно-технічної освіти перебуває у стані змін, які привели до зниження темпів приросту кількісних показників випуску, прийому, загального контингенту учнів, слухачів та кількості закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Встановлено, що зміни стану професійно-технічної освіти зумовлені низкою викликів: глобалізацією, яка спонукає до жорсткої конкуренції за ресурси, інформатизацією суспільства, що робить темпи діяльності та розвитку надзвичайно швидкими, демографічними змінами, що вимагають швидкої адаптації до діяльності в нових

демографічних та соціальних реаліях. Обґрунтовано, що однією з основних проблем відсутності гарантованості зайнятості випускників ПТНЗ стала некоординованість дій з реальним сектором економіки. Доведено, що вирішення даної проблеми, можливе з впровадженням сервісного супроводу організації навчання в ПТНЗ за принципами дуальності. Запропоновано авторське визначення поняття «сервісний супровід організації навчання за принципами дуальності» як системи організаційних, інституційних, функціональних, управлінських, ресурсних, навчально-методичних послуг щодо організації навчання здобувачів освіти у ПТНЗ з одночасним поєднанням навчання на робочих місцях підприємств, установ та організацій, тобто рівноправного партнерства закладів освіти, роботодавців та здобувачів освіти задля набуття ними досвіду практичного застосування компетентностей та їх адаптації в умовах професійної діяльності. Проаналізовано перші кроки запровадження в умовах децентралізації освіти сервісного супроводу організації навчання в ПТНЗ за принципами дуальності. Встановлено, що сервісний супровід організації навчання в ПТНЗ формувався ситуативно, як проста рефлексія на кожне питання та пошук відповіді. Наголошено, що система сервісного супроводу організації навчання в ПТНЗ має формуватись з урахуванням впливу/інтересів стейкхолдерів освітнього процесу. Запропоновано Карту пріоритетних груп стейкхолдерів освітнього процесу. Розроблено практичні рекомендації щодо сервісного супроводу організації навчання в ПТНЗ за принципами дуальності.

The article emphasizes that the creation of an effective system of vocational education is one of the components of economic growth of the state. It is stated that the modern Ukrainian system of vocational education is in a state of change, which has led to a decrease in the growth rate of quantitative indicators of graduation, admission, the general contingent of students, students and the number of institutions of vocational (vocational education). Changes in the state of vocational education have been found to be caused by a number of challenges: globalization, which leads to fierce competition for resources, informatization of society, which makes the pace of activity and development extremely rapid, demographic changes that require rapid adaptation to activities in the new demographic and social realities. It is substantiated that one of the main problems of lack of job security for graduates of vocational schools is the lack of coordination of actions with the real sector of the economy. It is proved that the solution of this problem is possible with the introduction of service support of training organization in vocational schools on the principles of duality. The author defines the concept of "service support of the organization of training on the principles of duality" by which it is necessary to understand the system of organizational, institutional, functional, managerial, resource, educational and methodological services for the organization of training of educationalists in vocational schools with simultaneous combination of places of study enterprises, institutions and organizations, ie equal partnership of educational institutions, employers and educators for the purpose of gaining their experience Applying competences and adapting them to professional conditions. The first steps of implementation in the conditions of decentralization of education of service support of the organization of training in vocational schools on the principles of duality are analyzed. It is established that the service support of the organization of training in vocational schools was formed situationally, as a simple reflection on each question and finding the answer. It is emphasized that the system of service support of training organization in vocational schools should be formed taking into account the influence/interests of stakeholders in the educational process. A Stakeholder Priority Group Map of the educational process is proposed. Practical recommendations on service support of training organization in vocational schools on the principles of duality have been developed.

Ключові слова: децентралізація влади, децентралізація освіти, сервісний супровід організації навчання, сервісні послуги з освітньої діяльності, дуальність, дуальна освіта.

Keywords: *decentralization of power, decentralization of education, service support of training organization, educational services, duality, dual education.*

Постановка проблеми. Дефіцит кваліфікованих робітничих фахівців в Україні, який в останні роки внаслідок посилення розриву між попитом на робітничі професії та їх пропозицією на ринку праці стрімко зростає, що пов'язано насамперед з низькою якістю наданих освітніх послуг, відтоком кваліфікованих викладачів з цієї галузі (що призвело до розриву поколінь молодих некваліфікованих кадрів і старих професіоналів); втратою престижності робітничих професій, невідповідністю професійної (професійно-технічної) освіти потребам ринку праці і запитам молоді, відірваністю системи ПТО від бізнесу (виробництва), що не дозволяє учням ПТНЗ проходити практику на сучасних виробництвах і т.д. [3, с.129].

Поєднання професійної (професійно-технічної) освіти з ринком праці та бізнесом (виробництвом) можливе через запровадження інноваційних форм регуляції системи навчання, зокрема, через запровадження так званої «дуальної освіти» - освіти, спрямованої на усунення основних недоліків традиційних форм і методів навчання майбутніх кваліфікованих робітників, подолання розриву між теорією і практикою, освітою й виробництвом, та підвищення якості підготовки кваліфікованих кадрів із урахуванням вимог роботодавців у рамках нових організаційно-відмінних форм навчання [7]. Тож, за Середньостроковим планом пріоритетних дій Уряду до 2020 року, затвердженим розпорядженням КМУ від 3 квітня 2017 р. за №275-р [9] та за наказом МОН України «Про впровадження елементів дуальної системи навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників» від 16.03.2015 р. за №298 [6] у системі професійної (професійно-технічної) освіти з 2016 року розпочато запровадження елементів дуальної форми навчання, яке до тепер, на жаль, лишається справжнім випробуванням для освітян і не лише з причини прискореного реформування ПТО, а й з причин одночасної децентралізації освіти, відсутності належного нормативно-правового забезпечення й стандартів освіти, що в цілому і потребує на подальші дослідження із зазначеної тематики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій засвідчує, що впродовж останніх років проблемам реформування професійної (професійно-технічної) освіти присвячено багато наукових праць. Серед вітчизняних учених вагомий внесок у розвиток ПТО зробили такі вчені, як Я. Жаліло, Н. Мельник, Д. Науменко, В. Новіков, О. Пашенко, В. Романова, І. Сторонянська, Т. Чистіліна, Р. Шиян та інші. Проте до тепер все ж бракує тематичних досліджень із сервісного супроводу організації навчання в професійно-технічних навчальних закладах (далі – ПТНЗ) за принципами дуальності в умовах децентралізації освіти, глибинне розуміння значимості й можливості впровадження якого за нині сформованого інституційного середовища є вихідним пунктом прийняття рішень щодо подальшого реформування професійної (професійно-технічної) освіти, а отже, й підготовки робітників, які відповідали б вимогам сучасних технологічних виробництв і були б затребувані на ринку праці.

Постановка завдання. Метою статті є розробка практичних рекомендацій щодо сервісного супроводу організації навчання в ПТНЗ за принципами дуальності як запоруки прискорення реформування ПТО за умов децентралізації освіти, в основу якої закладено положення Європейської хартії місцевого самоврядування та найкращі світові стандарти суспільних відносин в освітній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна українська система професійно-технічної освіти перебуває у стані змін, які призвели до зниження темпів приросту кількісних показників випуску, прийому, загального контингенту учнів (слухачів) та кількості закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Так, у 2017 році порівняно з 2016 роком за даними Інституту освітньої аналітики кількість закладів професійної (професійно-технічної) освіти скоротилася на 3,97%, показники прийому учнів (слухачів) зменшились на 7%, випуску - на 7,54 % (рис. 1) [4]:

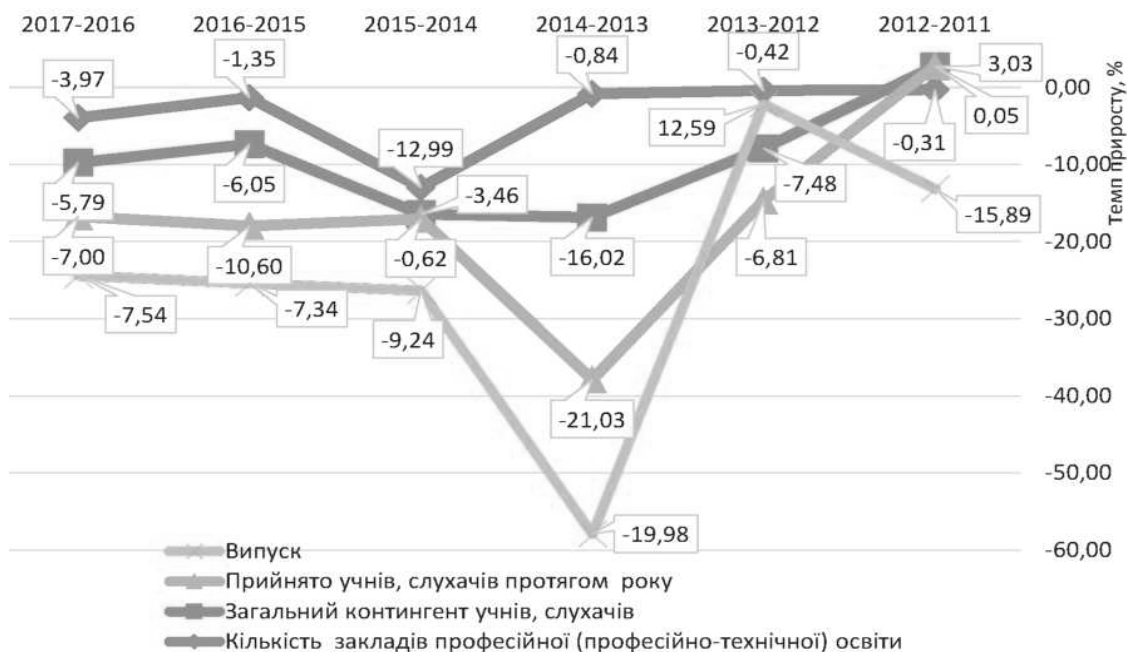

Рис. 1. Динаміка зміни до попереднього року показників випуску, прийому, загального контингенту учнів, слухачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти та кількості закладів професійної (професійно-технічної) освіти протягом 2011-2017 рр., %

Джерело: [4]

Зміни стану професійно-технічної освіти зумовлені низкою викликів, з якими раніше не доводилось стикатись, зокрема: з глобалізацією, яка спонукає до жорсткої конкуренції за ресурси, з інформатизацією суспільства, що робить темпи діяльності та розвитку надзвичайно швидкими, з демографічними змінами, що вимагають швидкої адаптації до діяльності в нових демографічних та соціальних реаліях [5, с. 7], з децентралізацією освіти, що потребує на реформування управління, фінансування та забезпечення сервісного супроводу організації навчання в ПТНЗ, з ратифікацією Україною одного із найважливіших міжнародних документів у сфері прав людини — Конвенції ООН про права інвалідів [1], яка вимагає на забезпечення якісної та доступної професійно-технічної освіти для осіб з особливими навчальними потребами.

Кількість дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які навчаються у закладах професійної (професійно-технічної) освіти протягом 2011–2017 років становила в середньому 4,4–4,7 % від загального контингенту (рис. 2), а осіб з інвалідністю – 1,4–1,7 % [4].

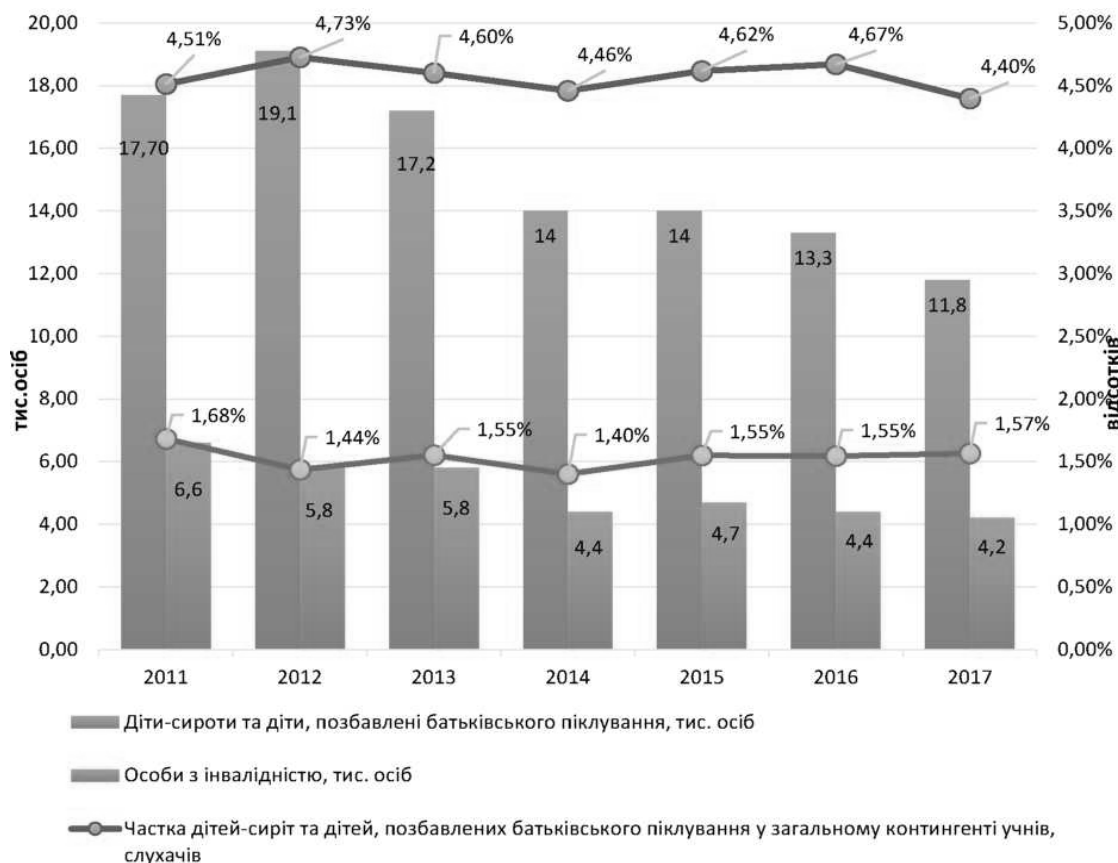

Рис. 2. Кількість дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з інвалідністю у ПТНЗ станом на 01.01.2018 р.

Джерело: [4]

Випуск учнів (слухачів) у 2016/2017 н.р. становив 141,3 тис. осіб кваліфікованих робітників, з яких працевлаштовані за професією 126 тис. осіб, що становить 89,7 % від загального випуску, в тому числі:

учнів з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування - 5,3 тис. осіб (47,1% від загального контингенту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування), серед яких працевлаштовані за професією 4,1 тис. осіб (або 77,9 % з загального випуску дітей даної категорії);

учнів з числа осіб з інвалідністю у 2016/2017 н.р. становив 1,8 тис. осіб, тобто 49,8 % від їх загального контингенту, з яких працевлаштовані за професією 1,2 тис. осіб або 65,1% від загального випуску осіб даної категорії [4].

Однією з основних проблем відсутності гарантованості зайнятості випускників ПТНЗ стала некоординованість дій з реальним сектором економіки. Вирішення даної проблеми, виходячи з європейського досвіду, можливе із впровадженням сервісного супроводу організації навчання в ПТНЗ за принципами дуальності, під яким варто розуміти систему організаційних, інституційних, функціональних, управлінських, ресурсних, навчально-методичних послуг щодо організації навчання здобувачів освіти у ПТНЗ з одночасним поєднанням навчання на робочих місцях підприємств, установ та організацій, тобто рівноправного партнерства закладів освіти, роботодавців та здобувачів освіти задля набуття ними досвіду практичного застосування компетентностей та їх адаптації в умовах професійної діяльності.

Потреба у сервісному супроводі організації навчання в ПТНЗ обґрунтовується не лише реформуванням професійної (професійно-технічної) освіти за принципами дуальності, а й децентралізацією освіти, як процесу розширення повноважень місцевих органів виконавчої влади в управлінні закладами освіти, надання їм самостійності у вирішенні організаційних, управлінських, фінансових питань задля забезпечення якості освітніх послуг [10, с.13].

Перші роки запровадження сервісного супроводу організації навчання в ПТНЗ за умов децентралізації освіти свідчать, що він формувався ситуативно, як проста рефлексія на кожне питання та пошук відповіді, зокрема, у формі адаптаційної й психологічної підтримки, а також методичного супроводу. Це все відбувалося у вкрай важких умовах, зокрема, найвразливіше відчувалася недостатність професіоналів для здійснення професійного навчання учнів (слухачів) на робочих місцях підприємств, установ та організацій. Тож, з першим досвідом прийшло розуміння, що організацією служби підтримки навчання в ПТНЗ за принципами дуальності треба займатися системно. Система сервісного супроводу організації навчання в ПТНЗ насамперед має формуватись, виходячи з впливу/інтересів стейкхолдерів освітнього процесу та передбачати надання сервісних послуг, окрім перелічених вище, ще й з змішанно-дуального навчання: частину сервісу слід інкапсулювати в

матеріалах дистанційного курсу, частину – у базі інструкцій і відповідей на запитання, пояснювальних відео, пробних курсах, пропедевтичних відкритих *тоос*-курсах тощо [8, с.297].

Вплив/інтерес стейкхолдерів (зацікавлених осіб) освітнього процесу у отриманні сервісного супроводу з організації навчання в ПТНЗ за принципами дуальності окреслює Карта пріоритетних груп стейкхолдерів освітнього процесу (далі – Карта) (рис.3), задля побудови якої нами здійснено ідентифікацію та пріоритизацію груп стейкхолдерів за рівнем їх впливу та інтересів.

Ідентифікація та пріоритизація груп стейкхолдерів за рівнем їх впливу/ інтересів дозволила виокремити на Kartі три концентричних області:

першу - область повноважень/відповідальності ПТНЗ;

другу – область прямого впливу зовнішніх стейкхолдерів, які формально ПТНЗ не підлеглі, проте тісні ділові стосунки потребують на пошук взаємовигідних рішень та компромісів;

третьо - область опосередкованого впливу зовнішніх зацікавлених сторін.

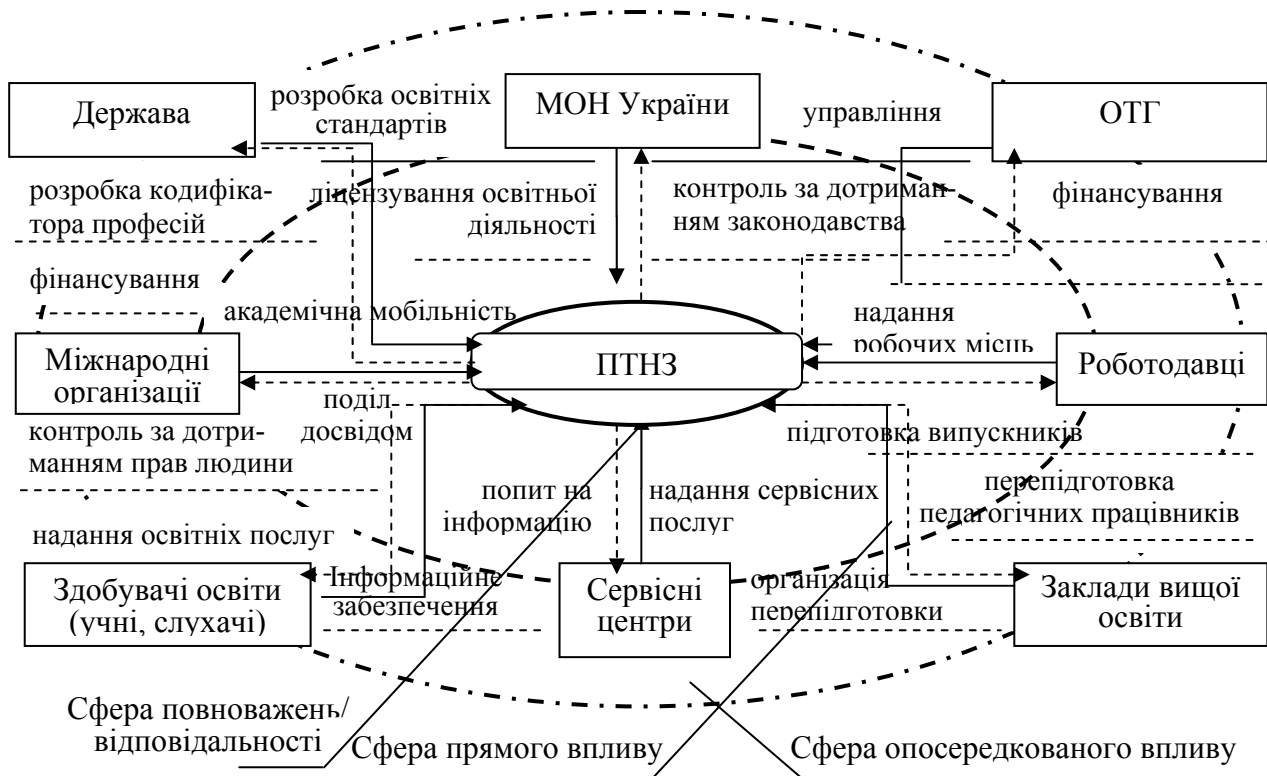

Рис. 3. Карта пріоритетних груп стейкхолдерів організації навчання в ПТНЗ за дуальними принципами
Джерело: авторське бачення

Чітке усвідомлення за Картою можливості впливу стейкхолдерів на організацію змішанно-дуального навчання в ПТНЗ та їх зацікавленості у підвищенні якості ПТО дозволила визначитись з векторами сервісного супроводу професійної (професійно-технічної) освіти, які забезпечать якість не лише допрофесійної, первинної професійної підготовки та перепідготовки, а також якість підвищення кваліфікації робітників та їх навчання протягом життя.

Задля забезпечення надання якісних освітніх послуг в ПТНЗ за умов децентралізації освіти вважаємо за необхідне насамперед створити районні центри розвитку професійної компетентності (центрів сервісного супроводу освітньої діяльності) та школи новаторства, метою діяльності яких має стати пропаганда новаторського досвіду та популяризація інноваційних педагогічних технологій, розробка програм навчання у відповідності до освітніх стандартів, ознайомлення викладачів та майстрів виробничого навчання із сучасним навчально-методичним забезпеченням якісної підготовки працівників робітних професій [2, с.31], а отже, надання послуг з:

- інформаційного забезпечення ПТНЗ щодо потреб місцевого ринку праці у кваліфікованих робітничих фахівцях, активних роботодавців готових надати робочі місця для навчання учнів (слухачів) за принципами дуальності та забезпечити працевлаштування випускників;
- укріплення партнерських взаємовигідних відносин з роботодавцями щодо цільової підготовки кадрів;
- формування професійних компетенцій, затребуваних роботодавцями;
- підготовки та узгодження навчально-плануючої документації з організації навчально-виробничого процесу в експериментальних групах з підготовки кваліфікованих робітничих фахівців за принципами дуальності;

- розробки нових навчальних курсів та програм професійного (професійно-технічного навчання за компетентнісним підходом з урахуванням інноваційних змін у виробничих технологіях.

Програми професійного навчання мають ґрунтуватись на широкій трактовці освітніх стандартів, що ґрунтуються на професійних компетенціях. Зміст професійних компетенцій не повинен обмежуватись лише кваліфікаціями, характеристиками і вміннями. Він має передбачати здатність працівника використовувати нові технології, самостійно ухвалювати рішення для розв'язання професійних проблем у виниклих виробничих ситуаціях. Наголос на компетентнісному факторі як на найбільш значному для забезпечення потреб ринку праці вимагає на переосмислення програм навчання в ПТО, а отже, і на сервісний супровід розвитку професійних компетентностей учнів (слухачів) ПТНЗ [3, с.133];

- навчально-методичного супроводу педагогічних працівників;

Важливим аспектом сервісного супроводу освітньої діяльності в ПТНЗ має стати і навчально-методичний супровід педагогічних працівників. Правильно організований і своєчасний супровід педагогічних працівників допоможе зорієнтуватися щодо доцільності використання тих чи інших методик і технологій у реалізації нових освітніх стандартів та особистісно зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів у навчанні, вихованні та розвитку учнів (слухачів) [2, с.31];

- організації професійного розвитку, підвищення кваліфікації та фахової майстерності педагогічних працівників.

Переорієнтація технологій та методики викладання не на засвоєнні учнями та слухачами певної кількості знань, а насамперед на розвитку особистості, її здібностей, формуванні наскрізних умінь і ключових компетентностей, які саме і визначають якість змісту професійної (професійно-технічної) освіти [2, с.30].

- методичного супроводу розвитку професіоналізму новопризначених і досвідчених керівників ПТНЗ.

Висновки та перспективи досліджень. Надання сервісних послуг за визначеними векторами дозволить за умов децентралізації освіти сформувати оновлену систему підготовки кваліфікованих робітничих фахівців у відповідності до реальних потреб економіки, регіональних ринків праці та запитів суспільства.

Література.

1. Конвенції ООН про права інвалідів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71

2. Мельник Н.А. Науково-методичний супровід професійного розвитку педагогічних працівників ЗЗСО в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» /Н.А. Мельник// Післядипломна освіта. – 2018. – № 6 (183). – С.29-32.

3. Новіков В.М. Розвиток професійно-технічної освіти в умовах децентралізації системи управління в Україні /В.М. Новіков// Демографія та соціальна економіка. – 2017. – № 2 (30). – С. 126-137.

4. Освіта в Україні: базові індикатори інформаційно-статистичний бюлетень результатів діяльності галузі освіти у 2017/2018 н. р. /Інститут освітньої аналітики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/1serpkonf-informatsiyuy-byuleten.pdf>

5. Пашенко О.В. Інклюзивна освіта в умовах професійно-технічного навчального закладу: Навчально-методичний посібник / О.В. Пашенко, І.А. Гриценко., Н.З. Софій. – К.: Арт Економі. – 2012. – 184 с..

6. Про впровадження елементів дуальної системи навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників. Наказ МОН України від 16.03.2015 р. за №298. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0916729-17>

7. Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. Розпорядження КМУ від 19 вересня 2018 р. № 660-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua> »

8. Семенов М.А. Сервісний супровід дистанційного навчання в переміщеному університеті /М.А. Семенов// Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету. – 2017. – № 3. – С.295-302.

9. Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року, затвердженим розпорядженням КМУ від 3 квітня 2017 р. за №275-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/programa-diyalnosti-uryadu>

10. Шиян Р. Децентралізація освіти у Польщі: досвід для України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://old.decentralization.gov.ua/>

References.

1. UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, [Online], available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71

2. Melnyk, N.A. (2018), "Scientific and methodological support of the professional development of pedagogical workers of the WSO in the conditions of realization of the concept of the New Ukrainian School", *Pisliadyplomna osvita*, vol. 6 (183), pp.29-32.

3. Novikov, V.M. (2017), "Development of vocational education in the conditions of decentralization of the management system in Ukraine", *Demografiya ta sotsialna ekonomika*, vol. 2 (30), pp. 126-137.

4. Instytut osvitoi analityky, "Education in Ukraine: basic indicators information and statistical bulletin of educational activity in 2017/2018", [Online], available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/1serpkonf-informatsiyuy-byuleten.pdf>

5. Pashchenko, O.V. Hrytsenok, I.A. and Sofii, N.Z. (2012), *Inklyuzywna osvita v umovakh profesiino-tekhnichnoho navchalnoho zakladu: Navchalnometodychnyi posibnyk* [Inclusive education in the conditions of a vocational-technical educational institution: Textbook of manuals], Art Ekonomi, Kyiv, Ukraine, P. 184.
6. Ministry of Education and Science of Ukraine (2015), Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine "On the introduction of the elements of the dual training system into the vocational training of skilled workers", [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0916729-17>
7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2018), Order of Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Concept of training specialists in the dual form of education", [Online], available at: <http://zakon.rada.gov.ua>
8. Semenov, M.A. (2017), "Service support for distance learning at a relocated university", *Vidkryte osvितnie e-seredovyshe suchasnoho universytetu*, vol. 3, pp. 295-302.
9. Medium-term Plan of Priority Actions of the Government until 2020, approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine Order dated April 3, 2017 under No. 275-p, [Online], available at: <http://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/programa-diyalnosti-uryadu>
10. Shyian, R. "Decentralization of education in Poland: experience for Ukraine", [Online], available at: <https://old.decentralization.gov.ua/>

Стаття надійшла до редакції 20.01.2019 р.